

A tudományos folyóiratok közbeszerzési visszásságai

Bár a könyvtárosok rendkívüli módon törvénytisztelők, komoly nehézségeket okoz számukra, hogy megfeleljenek a közbeszerzési törvény előírásainak. Úgy tűnik, hogy akik a törvényt hozták, nem gondoltak a könyvekre és folyóiratokra, akik viszont felügyelik a közbeszerzést, azok mechanikusan ráerőltetnek a könyvtárosokra egy olyan – immár eredeti értelméből kiforgatott – szabályzást, amely betarthatatlan, nem vezet megtakarításhoz, sőt egyenesen kárt okoz. A könyvtárosi felelősségérzet tehát összeütközésbe kerül az állampolgári kötelességtudattal.

Az egyetemek és kutatóintézetek szakirodalmi kiadásainak 80-90%-át folyóiratok beszerzésére fordítják. Különösen nagy és drága folyóirattermése van az élettudománynak és a természettudományoknak. Nem ritkák a 10 millió feletti előfizetések, sőt néhány intézmény a 100 milliós határt is átlépte már vagy közelíti. Ezek a könyvtárak automatikusan a közbeszerzési törvény hatálya alá esnek, pedig mind elméleti, mind gyakorlati szempontból sok kétség merül fel.

Miről is van szó?

A folyóirat-beszerzések esetében a megrendelő kiléte világos, a szállítónak viszont sem a kiléte, sem kereskedelmi tevékenységük mibenléte nincs értelmezve a közbeszerzés szempontjából. Aki már vett újságot, annak nem újság, hogy csak azon az áron tudja megvenni a lapot, ami rá van nyomtatva. (Ha esetleg százat venne..., de ki vesz százat?) Ugyanez a helyzet a tudományos folyóiratokkal is. Máris elértünk tehát a közbeszerzési törvény fogalomértelmezésének első nehézségéhez: az *azonos tárgy* (amire a beszerzési értékhatár vonatkozik) *csak egy és ugyanazon folyóirat egy évi előfizetése lehet*, mivel

- egyetlen folyóirat sem pótolhat egy másikat – nem lehet pl. három olcsóbb folyóirattal helyettesíteni egy drágát;
- egy folyóiratnak csak egy szállítója van, a kiadó, aki ráírta az árat (vagy megbízott terjesztője).

Ha tehát több száz folyóiratunkra tendert írunk ki, akkor abban elvileg az egyes *kiadók* vehetnek részt, akik közölnék, hogy az általunk is ismert áron szállítják az illető folyóiratot. Egy folyóiraatra nyilván csak egy ajánlat érkezne (azzal az árral, amely rá van írva a folyóirat minden egyes füzetére!), ha egyáltalán eljutna a tender híre a kiadók-

hoz, s vállalják a részvételi hercehurcát, benne a dokumentáció megvásárlását, ami sokszor drágább, mint maga a folyóirat. Tényleges szállítói részvételtől tehát szó sem lehet a folyóirattender esetében, a kiadók legfeljebb a tender kiíróinak elmeállapotán tűnődhetnek el.

A valóság szerencsére árnyaltabb az elméletnél. A kiírásra ugyanis lennének – és vannak is – jelentkezők, akik vállalják az *ügyintézet*; lebonyolítják a rendelést, a kifizetést, a hiányzó számok reklamálását, illetve pótlását, sőt a jobbák segítenek a nyilvántartásban, rendelkezésre bocsátják adatbázisaikat, amelyekben a folyóiratok adataitól kezdve az illető folyóirat előfizetőin át az egyes folyóiratszámok tartalomjegyzékéig kedvünkre kereshetünk csekély díjazásért, vagy épenséggel ingyen. E jelentkezők a *folyóirat-ügynökségek*, amelyek szolgáltatásaiért az előfizetési díj pár százalékát számítják fel, jobbára azt sem nekünk, hanem a kiadónak, a tőlük is átvállalt ügyintézés fejében, s így mi a legtöbb esetben az alapáron jutunk a folyóirathoz az ügynökségek révén is.

Ezeket a dolgokat régen tudják a könyvtárosok, s az ügyesebbek régóta tendereztetnek, még ha szerényen csak többes árajánlatkérésnek nevezték is az eljárást. Az ügynökség kiválasztásában azonban többnyire kevés szerep jut a pénznek, mivel csekélyek az eltérések. A szimpátia megnyerésében leginkább az alábbi körülmények játszanak szerepet:

- mennyire megbízható a cég a rendelések továbbításában, az általunk megadott adatok ellenőrzésében és korrigálásában (a vezető ügynökségek esetében a pénzügyi megbízhatóság iránt halvány kétely sem merülhet fel);
- mennyire szolgálatkész a kapcsolattartásban;

- milyen fizetési feltételeket nyújt (nem is annyira az árakat, mint inkább a fizetési terminusokat illetően);
- mennyire rugalmas a megrendelések fogadásában (magyarán mennyivel korábban kell megrendelni és fizetni);
- ad-e kedvezményt és mennyit, ha előre fizet a könyvtár;
- van-e szállítási szolgálata (pl. hogy ő maga gyűjti össze az előfizető összes folyóiratát, és rendszeres kvantumokban továbbítja, levéve ezzel a reklamáls gondját is a partnerről), esetleg szerény díjazásért extra gyors expedíciót kínál;
- milyen egyéb szolgáltatásokkal segíti a könyvtárakat?

A folyóirat a közbeszerzési törvény szempontjából többszörösen is kivételes áru. Mint ismeretes, a folyóiratokat előre kell megrendelni, azaz előfizetni, ami a tudományos folyóiratok esetében azt jelenti, hogy gyakran már akkor el kell küldeni a megrendelést az ügynökséghez, amikor még maga a kiadó sem ismeri a jövő évi árat. A legtöbb folyóirattenderben tehát nem valós árakról van szó, sőt a végső árak többnyire alsó-felső határ között sincsenek rögzítve, hanem utólagos elszámolás tárgyát képezik. A közbeszerzési törvény ezzel is megsérül.

Felvetődhet a kérdés, miért kellene egyáltalán az ügynökségek, mért nem rendelnek meg minden folyóiratot közvetlenül a kiadótól a könyvtárak, hiszen így nyilvánvalóan nem esnének a pályázattal kötelezettség alá. A folyóirat-ügynökségek azonban virulnak, mert az általuk felszámolt csekély térítésnek megfelelő összegből nem tudná megoldani az előfizető könyvtár (anyaintézmény) maga a rendelés, fizetés, reklamáls a látszat ellenére meglehetősen bonyodalmas ügyvitelét, következésképp a folyóiratok akadozva érkeznek, pedig ha valahol, hát itt pénz az idő! (A tegnapi újság már csak remittenda...)

Mire vonatkozik a folyóirattender? A fentiek alapján könnyű a válasz: világos, hogy nem a folyóiratok előfizetési árára, hiszen az egyrészt nem lehet alku tárgya, másrészt pedig külön-külön kell tekinteni az előfizetett folyóiratokat, mivel összességükben nem képeznek azonos tárgyat. A tender semmi másra nem vonatkozhat, csakis az *ügynökségek által nyújtott ügyintézési szolgáltatás árára*, ami – mint láttuk – többnyire eleve nem az előfizetőt terheli, hanem a kiadót. Az ügynökségi szolgáltatás ára viszont több százmillió elõfizetési összeg esetén sem éri el a tízmilliót, azaz *egyetlen magyar könyvtárra sem vonatkozik a tenderkötelezettség!*

Saját példánkkal tudjuk legjobban illusztrálni a felvetett ellentmondásokat. A Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem csak ez év januárjában

tudta eldönteni, hogy hány folyóira-ra fizet elő (egyáltalán nem rossz gazdálkodása miatt; az ok kizárólag az egyetemnek a központi keretéből adott fenntartói juttatások körüli káoszban és bizonytalanságban keresendő – ám ez már egy másik történet). A szerencsétlen helyzetet súlyosbította, hogy törvénytisztelő módon tendert is lefolytatunk.

Leggyorsabbnak a meghívásos tender bonyolult, alig három hónap kellett a lebonyolításához. Mivel minimum öt résztvevőt kell felkérni, s köztük legalább egy magyart, pályázatunkra egy magyar mellett a világ négy legjelentősebb, magyar referenciákkal is rendelkező ügynökségét hívtuk meg. A magyar résztvevő nem tudta idejében produkálni a szükséges, jóllehet a folyóirat-beszerzések vonatkozásában többségükben felesleges dokumentumokat, így nem tehetett árajánlatot. A négy állva maradt vezető ügynökség helyzetét könnyítette az, hogy ajánlatuk megtételekor már minden folyóirat idei ára ismert volt. Nehezítette viszont, hogy olyan vállalatokat kellett (volna) tenniük, amelyek mondjuk egy tétel fehérmű esetében jól jöhetnek, teljesen értelmetlenek viszont a folyóiratokra nézve (minőséggarancia?!). Maradjunk inkább a pénznél. Nem csigázzuk az idegeket: *a négy árajánlat szélső értékei között mindössze kilenc ezrelék volt a különbség!*

Tenderünk tehát pénzügyi szempontból semmi más nem volt, mint idővesztegetés, mert a folyóiratok csak májustól kezdtek járni. Ahelyett, hogy nyertünk volna a tenderen, még pénzünkbe is került (hirdetés, fordítások, levelezés), pedig házilag bonyolítottuk le. Amelyik könyvtár külső szervezetet bízott meg, annak további néhány százezer (vagy millió) forintja szállt ki az ablakon.

Közvetett bizonyíték a folyóirattender álságosságára az is, hogy egyrészt az általunk ismert nagykönyvtárak folyóirat-ügynökségei kivétel nélkül a mi négy résztvevőnk köréből kerültek ki, illetve hogy tender ide – tender oda, mindenütt a tavalyi szállító lett az idei győztes. Mi vagyunk az egyetlen kivétel: az árajánlatok egyöntetűsége ellenére a legkedvezőbb fizetési határidőket adó ügynökséget választottuk, amely viszont járulékos szolgáltatásai terén a leggyengébb, de hát nálunk is a kincstári rendszer az úr mostanában.

Tisztában vagyunk ugyan azzal, hogy *„Tilos e törvény megkerülésének céljából a közbeszerzést részekre bontani”*, ám nem vagyunk annyira ellenesei magunknak, hogy a Science Citation Indexet ne annál a cégnél rendeljük meg, amelyik 50%-os kedvezményt ad számunkra, valamint hogy a különösen sokba kerülő számítógépes szakirodalmi tartalomfeltárási adatbázisokat ne közvetlenül a kiadóknál fizessük elő.

Elvileg természetesen a magyar folyóiratok is „azonos tárgyak” a külföldiekkel. Egyetlenegy

könyvtárról hallottunk azonban mindössze, amelyik a hazai folyóiratok szállítására tendert írt ki. Ám ha nyertest hirdetett, biztos ráfizetett, ugyanis a magyar folyóiratokat mindenki közvetlenül szerzi be, ugyanazon a szabott áron. A közbeiktatott ügynökség nyilván ennél többért szállít.

Mint bemutattuk, az intézményük érdekeit követő könyvtárosok szinte minden beszerzési tevékenysége jogsértő vagy vitatható a közbeszerzés szempontjából. Bár nem tértünk ki rá, a *könyvbe-*

szerezés sem kivétel! Ideje lenne, hogy összejöjjenek a könyvtárosok, és a nehézségeket felelősségük tudatában az illetékesek elé tárják, akiktől viszont elvárható, hogy végre érdemi választ adjanak ebben az ügyben. (Ki vállalkozik egy ilyen fórum megszervezésére?) A közbeszerzési törvényt a közérdek védelmére hozták, el kell érni, hogy ténylegesen védje is.

Beérkezett: 1997. VI. 20-án.

EBSCO Online elektronikus folyóirat-szolgáltatás

Az EBSCO Subscription Services folyóirat-előfizető ügynökség bejelentette legújabb fejlesztését, az *EBSCO Online* nevű, WWW-alapú elektronikus folyóirat-szolgáltatást. Célja, hogy az online folyóiratok megrendeléséhez és előfizetéséhez, valamint eléréséhez kényelmes, rugalmas lehetőséget adjon.

A megrendelőszolgálat az online folyóiratok megrendeléséhez és kezeléséhez nyújt különböző lehetőségeket, köztük a nyomtatott folyóiratok hagyományos megrendelésével való összekapcsolást. Ezen túlmenően az EBSCO-n keresztül az összes WWW-alapú folyóirat megrendelhető és elérhető lesz. Ez az új szolgáltatás annak a hosszú távú törekvésnek a része, hogy az EBSCO-n keresztül a világ összes folyóirata hozzáférhető legyen. Adatbázisában jelenleg is 256 ezer cím található.

A folyóiratokhoz való hozzájutás tekintetében az EBSCO a kiadókkal úgy működik együtt, hogy a felhasználót a lehető legjobban tudják kiszolgálni. Számos folyóirat az EBSCO számítógépén lesz, míg mások – a kiadók politikája szerint – az általuk működtetett szerveren. Az EBSCO Online hitelesítő és jelszókezelő rendszere úgy működik, hogy az olvasók könnyen hozzájutnak azokhoz a folyóiratokhoz, amelyekre könyvtárak előfizet.

Felhasználói szinten lehetőség van egyes folyóiratcikkek keresésére is kulcsszavak és logikai operátorok segítségével, valamint a tartalomjegyzékek és a cikkek kivonatainak böngészésére. A szolgáltatás jelenleg kísérleti szakaszban van, a tervek szerint a teljes rendszer 1998-ban fog működni.

/EBSCO-sajtóközlemény, 1997. június, 3 p./

(V. P. É.)

Rendezvénynaptár

Országos könyvtári konferencia

Salgótarján, 1997. november 13–14.

Szervező: Magyar Könyvtárosok Egyesülete
1054 Budapest, Hold u. 6.

Tel./fax: 111-8634

E-mail: mke@mail.c3.hu

3. nemzetközi konferencia a szürke irodalomról

Luxembourg, 1997. november 13–14.

Szervező: TransAtlantic/GreyNet

Koninginneweg 201

1075 CR Amsterdam

Netherlands

Tel.: +31-20-6711818

Fax: +31-20-6711818

E-mail: GreyNet@inter.nl.net

Web: <http://www.konbib.nl/infolev/greynet/home.html>

6. BOBCATSSS szimpózium

Budapest, 1998. január 26–28.

Szervező: Magyar Könyvtárosok Egyesülete

1054 Budapest, Hold u. 6.

Tel./fax: 111-8634

CRIS 98 Európai Kutatási Információs

Rendszerek: Út az innovációhoz – konferencia

Luxembourg, 1998. március 11–13.

Szervező: Lieve Van Woensel

European Commission, DG XIII-D.2

EUFO 2191

rue Alcide de Gasperi

L-2920 Luxembourg

Fax: +352-4301.34989

E-mail: „Lieve.Van Woensel”

@lux.dg13.cec.be